

‘ธงทอง’

กับความทรงจำ

สมเด็จพระสังฆราชสิ้นพระชนม์ (จบ)

รุ่งเช้า วันศุกร์ที่ 25 ตุลาคม 2556 ผมแต่งกายด้วย
เครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์ไปที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ตั้งแต่
เวลาประมาณเจ็ดนาฬิกา (อ่านต่อหน้า 11)

หมายเหตุ - นายธงทอง จันทรางศุ ที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรี อดีตปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เขียนบทความชื่อ “ความทรงจำสมเด็จพระสังฆราชสิ้นพระชนม์” ส่งให้กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน โดยมีรายละเอียดตอนสุดท้ายดังต่อไปนี้

ต่อจากหน้า 1

เมื่อไปถึงนั้นมีผู้คนจำนวนมากหลายร้อยคนเข้าแถวยืดยาวแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายไว้ทุกข์ช่อขึ้นไปกราบสักการะพระศพที่อยู่บนชั้น 6 ของตึกวชิรญาณสามัคคีพยาบาล ทางโรงพยาบาลได้จัดให้มีพยาบาลมาช่วยอำนวยความสะดวกและจัดเส้นทางเดินขึ้นลง โดยให้เข้านโดเป็นเส้นทางหลัก

ผมขึ้นไปพักอยู่ในห้องประชุมที่ได้พูดคุยหารือกันเมื่อคืน เพราะได้นัดหมายกันไว้แล้วว่าเวลาราวเก้านาฬิกาจะได้หารือกันอีกครั้งในรายละเอียดเรื่องการอัญเชิญพระศพไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร สักพักหนึ่งก็มีผู้ทยอยมาร่วมปรึกษาหารือ ทางฝ่ายพระเถระจากวัดบวรนิเวศวิหารนั้นมี **เจ้าคุณพระเทพปริยัติมุลและพระมหาหม่อมราชวงศ์นันทวัฒน์** เป็นอาทิ ทางฝ่ายกองงานในพระองค์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร มี **พล.อ.ภักดี แสง-ชูโต** เป็นหัวหน้า นอกจากนั้นก็มีส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผมจากสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง กองบัญชาการตำรวจนครบาล และกรุงเทพมหานคร ได้ข้อสรุปว่าจะเชิญพระศพจากโรงพยาบาลในเวลาประมาณสิบสองนาฬิกาโดยกระบวนรถยนต์ถัดจากรถตำรวจนำแล้ว

รถคันที่ 1 เป็นรถพระประเทียบที่ทรงใช้อยู่เป็นประจำ สำหรับรองนายกรัฐมนตรีพงศ์เทพเชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร นำพระศพ

รถคันที่ 2 เป็นรถพยาบาลของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์สำหรับเชิญพระศพ **คันที่ 3 คันที่ 4 และคันที่ 5** เป็นรถยนต์สำหรับสมเด็จพระวันรัตและพระภิกษุสงฆ์จากวัดบวรนิเวศวิหารตามพระศพ **คันที่ 6** สำหรับ

พลอากาศโท ภักดี ผม (ซึ่งเป็นผู้เชิญเครื่องทองน้อยแก้ว) ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (ซึ่งเป็นผู้เชิญผ้าไตร) และผู้อื่นอีกสองสามคน จากนั้นไปก็มีรถอีกสองสามคันสำหรับคนที่เหลือเป็นอันสุดกระบวน

เส้นทางที่ใช้ขึ้นกำหนดว่ากระบวนรถจะออกจากโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ทางประตูด้านถนนราชดำริ เลี้ยวซ้ายที่แยกศาลาแดงเข้าถนนพระรามที่สี่ ขึ้นทางด่วนที่ด้านพระรามที่สี่ ลงจากทางด่วนที่ด้านยมราช เข้าถนนหลานหลวง เมื่อข้ามสะพานผ่านฟ้าลีลาศแล้วเลี้ยวขวาเข้าถนนพระสุเมรุ เทียบกระบวนรถส่งพระศพที่หน้าประตูวัดบวรนิเวศวิหารตรงกับตึกนักเพ็ชร กำลังพบที่จะเป็นปฏิบัติเชิญแปลที่ประดิษฐานพระศพนั้นใช้กำลังของนายทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์

ระหว่างที่รอการปฏิบัติอยู่นั้น ผมได้เดินลงบันไดโดยต้องใช้ความพยายามพอสมควรที่จะเดินสวนคนจำนวนมากศาลที่ทยอยขึ้นไปชั้น 6 ของอาคารเพื่อกราบสักการะพระศพ

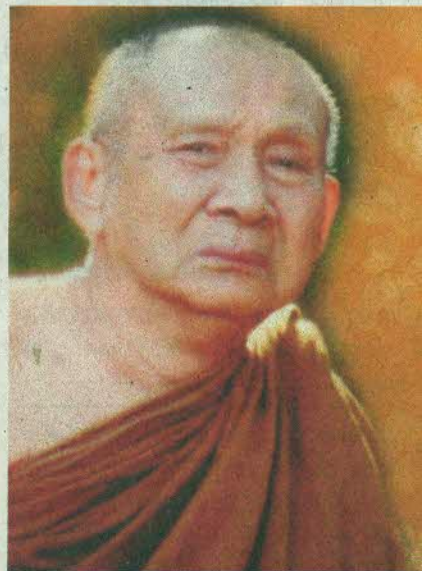
จำได้แม่นยำว่าคนแน่นมากผมต้องร้องขอประทานโทษและขอทางเดินลงมาโดยตลอดทุกท่านแม้จะต้องเข้าแถวเป็นเวลานานแต่ทุกคนก็อยู่ในระเบียบเรียบร้อยด้วยความเต็มใจและปฏิบัติตามคำแนะนำของพยาบาลที่จัดจราจรโดยไม่มีผิดพลาด

ที่ผมเดินลงมาข้างล่างนั้น เพราะได้รับการประสานทางโทรศัพท์ว่ามีสื่อมวลชนจำนวนมากที่รอรายงานข่าวเหตุการณ์อยู่หน้าตึกวชิรญาณสามัคคีพยาบาล ทุกคนอยากจะทราบความคืบหน้าเกี่ยวกับการที่จะเชิญพระศพจากโรงพยาบาลไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร

ผมจึงรีบลงไปชี้แจงให้ข้อมูลกับสื่อมวลชนพร้อมๆ กันทุกช่องทุกสื่อ เพื่อข้อมูลข่าวสารเรื่องนี้จะได้เผยแพร่ไปถึงประชาชนที่รอฟังข่าวอยู่ด้วยใจจดใจจ่อ พร้อมกันนั้นผมได้แจ้งเชิญให้ผู้ที่อยู่ในเส้นทางได้เฝ้าถวายสักการะขณะที่กระบวนเชิญพระศพจะได้เคลื่อนผ่านด้วย หลังจากพูดคุยกับสื่อมวลชนแล้วผมก็เดินขึ้นบันไดที่มีผู้คนมากมายเหมือนเดิมกลับขึ้นไปยังห้องประชุมชั้น 6 ที่ใช้มาตั้งแต่เมื่อวันวานและเช้านี้

พอได้เวลาราวสิบเอ็ดนาฬิกา รองนายกรัฐมนตรีพงศ์เทพมาถึงตึกวชิรญาณสามัคคีพยาบาล ถัดจากนั้นไม่นาน เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัตก็มาถึงเช่นเดียวกัน มีการซักซ้อม

‘ธงทอง’ สมเด็จพระ

ด้วยวาจาเกี่ยวกับปฏิบัติต่างๆ ตามที่ได้ตกลงกันไว้ในที่ประชุม ผมได้ลองข้อมือถือเครื่องทองน้อยแก้ว ให้อยู่ในท่าที่ถนัดและมั่นใจว่าจะไม่ทำพลัดหลุดมือ เช่นเดียวกันกับท่านรองนายกรัฐมนตรีพงศ์เทพ และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต่างก็ข้อมือการเชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมวารและผ้าไตรตามหน้าที่ของแต่ละคน

จนกระทั่งใกล้เวลาเที่ยงได้รับคำแนะนำว่าเนื่องจากลิฟต์ที่จะเชิญพระศพลงไปชั้นล่างมีขนาดเล็ก สมควรที่ผู้มีหน้าที่อื่นๆ จะไต่ลงไปรอรับพระศพอยู่ที่โถงชั้นล่างหน้าลิฟต์ จะเป็นการเหมาะสมและสะดวกแก่การปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ท่านรองนายกรัฐมนตรีพงศ์เทพ ผม และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจึงเชิญพระพุทธรูป เครื่องทองน้อย และผ้าไตร ลงไปเข้าแถวยืนรออยู่ที่โถงชั้นล่างตามคำแนะนำ

ระหว่างที่รออยู่ที่ชั้นล่างนั้น พระเถระต่างๆ ที่จะตามกระบวนเชิญพระศพก็ทยอยลงลิฟต์และไปรออยู่ข้างรถในวัดบวรนิเวศวิหาร ผมยืนอยู่เช่นนั้นอยู่ประมาณ 15 นาที ก็ได้รับทราบจากวิทยุสื่อสาร

'กับความทรงจำ สังฆราชสิ้นพระชนม์ (จบ)

ของเจ้าหน้าที่ที่อยู่ใกล้ๆ ว่านายทหารมหาดเล็ก
รักษาพระองค์กำลังเชิญพระศพที่ประดิษฐานอยู่
บนเปลพยาบาลลงลิฟต์มาแล้ว

เมื่อประตูลิฟต์เปิดออก รองนายกรัฐมนตรี
พงศ์เทพเชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร
เดินนำพระศพ ส่วนผมและ ผอ.พรรัตน์เดินเข้า
กระบวนต่อท้าย รถพยาบาลที่จัดเป็นรถทรงพระ
ศพนั้น จอดอยู่บริเวณหน้าตึกโดยหันหน้าออก
ด้านนอกตึกเพื่อจะได้เชิญพระศพขึ้นด้านท้ายรถ
ที่เปิดประตูกว้างได้โดยสะดวก

เมื่อพระศพประดิษฐานบนรถพยาบาล
แล้ว ทุกคนก็เข้าประจำตำแหน่งในรถตามที่
ได้กำหนดไว้ ระหว่างนั้นเองสังเกตเห็นได้ว่ามี
พุทธศาสนิกชนจำนวนมากมารอส่งพระศพ รวม
ทั้งสื่อมวลชนจำนวนมากด้วย เมื่อทุกคนขึ้นนั่งบน
รถพร้อมแล้วก็เริ่มเคลื่อนกระบวนรถ

ดังที่ได้เล่ามาข้างต้นแล้วว่ารถคันที่ผมนั่ง
เป็นรถคู่และอยู่ห่างจากรถเชิญพระศพราว
3-4 คัน ประกอบกับผมนั่งชิดหน้าต่างด้าน
ขวามือของรถด้วย จึงสังเกตเห็นอาการกิริยา
ของผู้คนที่รายอยู่สองข้างทางได้ชัดเจน ผู้คน

ทั้งหมดแต่งกายไว้ทุกข์ตามประเพณีนิยม ทุก
ดวงหน้าที่มีแต่ความเศร้าสลดและรู้สึกสูญเสีย
ร่วมกัน

ตลอดเวลาที่เคลื่อนกระบวนเจ้าหน้าที่ตำรวจ
ได้ปิดการจราจรตลอดทั้งเส้นทางเพื่ออำนวยความสะดวก
เมื่อกระบวนรถผ่านพ้นประตู
ของโรงพยาบาลแล้วเลี้ยวขวาเข้าถนนราชดำริ
มีคนเฝ้าอยู่สองข้างทางมากมายจนต้องช้อน
กันหลายแถว ผู้ที่อยู่แถวหน้าต่างก้มลงกราบ
เบญจางคประดิษฐ์ขณะเมื่อรถทรงพระศพแล่น
ผ่าน

แต่พอห่างเขตโรงพยาบาลออกไปจำนวน
คนก็น้อยลงบ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับขาดคนเสียเลยที่
เดียว กระบวนรถวิ่งอย่างช้าๆ เพื่อให้ผู้คนถวาย
สักการะพระศพได้ตามความปรารถนา ขณะ
เมื่อรถเชิญพระศพขึ้นทางด่วนที่ด่านพระรามที่
สี่ เจ้าหน้าที่ของด่านทุกคนไม่ได้อยู่ในตู้เก็บค่า
ธรรมเนียม หากแต่มายืนเข้าแถวถวายสักการะ
เป็นแนวอยู่ข้างทางด้านซ้ายมือ บนทางด่วน
กระบวนสามารถใช้ความเร็วได้มากขึ้นเพราะไม่มี
ผู้คนรายอยู่สองข้างทาง

จนกระทั่งลงจากทางด่วนที่ด่านยมราชจึง
กลับไปเคลื่อนกระบวนอย่างช้าๆ เช่นเดียวกับ
เมื่อแรกออกจากโรงพยาบาล เมื่อเข้าถนน
พระสุเมรุ จำนวนผู้คนก็กลับมาหนาตาขึ้นอีกครั้ง
หนึ่ง จำได้ว่ามีแถวนักเรียนรายทางตั้งแต่ก่อนถึง
แยกสะพานเฉลิมวันชาติ เมื่อผ่านแยกดังกล่าว
ไปแล้วผู้คนแน่นขนัดไปหมด มีนักเรียนนายร้อย
นายเรือ นายเรืออากาศ และนายร้อยตำรวจ มา
ยืนรายแถวสลับกันอยู่ตลอดสองข้างทาง

รถของเราจึงต้องวิ่งด้วยความระมัดระวัง
จนกระทั่งถึงบริเวณหน้าวัดบวรนิเวศวิหาร รถ
พยาบาลที่ทรงพระศพจอดตรงกันกับประตูวัด
ใกล้กันกับตำหนักเพชร โดยใช้วิธีกลับรถและ
หันท้ายรถให้ตรงกับประตูทางเข้าวัด ระหว่างรถ
พยาบาลกำลังกลับรถให้เข้าที่นั้นเอง รองนายกรัฐมนตรี
พงศ์เทพ ผม และ ผอ.พรรัตน์ ต่างก็
รีบลงจากรถของตนเอง เพื่อไปรอตั้งแถว อยู่

บริเวณหน้าประตูวัด

ครั้นทุกอย่างพร้อมแล้ว นายทหาร
มหาดเล็กก็เชิญพระศพลงจากรถพยาบาล
โดยมีเจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญพระกลด
ขาวลายทองถวายพระศพ พวกผมทั้งสามคน
ก็เชิญพระพุทธรูป เครื่องทองน้อย และผ้า
ไตรเข้ากระบวนนำพระศพตามตำแหน่ง สอง
ข้างทางที่เชิญพระศพผ่านไม่มีแถวพระสงฆ์
เรียงรายอยู่ทั้งสองข้าง เมื่อเชิญพระศพผ่าน
ไป พระสงฆ์ทั้งนั้นต่างประนมมือขึ้นถวาย
สักการะ เราเชิญพระศพขึ้นตรงอัมรินทร์ที่
เชื่อมระหว่างตำหนักเพชรและตำหนักจันทร์
แล้วเลี้ยวขวาเข้าห้องเล็กท้ายห้องท้องพระ
โรงซึ่งประดิษฐานพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภายในห้องนั้นเจ้าพนักงานทอดพระแทน
สำหรับประดิษฐานพระศพ มีผู้มารับพระพุท
ธรูปประจำพระชนมวารจากท่านรองนายกรัฐมนตรี
พงศ์เทพ เพื่อเชิญไปประดิษฐานที่
โถงซึ่งอยู่เบื้องพระเศียรพระศพ ส่วนเครื่อง
ทองน้อยแก้วที่ผมเชิญอยู่ก็มีผู้รับไปตั้งแต่ง
ไว้ต่อไป ผมเห็นว่าห้องนั้นมีขนาดคับแคบผม
จึงเดินหลีกออกมาเพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่
โดยตรงได้ทำงานโดยสะดวก

จากนั้นไปก็เป็นถวายน้ำสรงพระศพ
ของพระเถระและข้าราชการผู้ใหญ่ทั้งปวง
ขณะที่ทางฝ่ายอาคารถนุชนาคริทยาทาน
ก็เปิดให้ประชาชนถวายน้ำสรงหน้าพระรูป
ที่ประดิษฐานอยู่ที่โถงกลางของอาคารดัง
กล่าวได้

กระทั่งเวลาประมาณ 16.30 น. ทาง
ด้านตำหนักเพชรจึงยุติการถวายน้ำสรงพระ
ศพ เพื่อให้เจ้าพนักงานตระเตรียมความ
พร้อมสำหรับการเสด็จพระราชดำเนินมา
พระราชทานน้ำสรงพระศพ รายละเอียดและ
เรื่องราวที่เกิดขึ้นหลังจากนี้ก็เป็นกรปฏิบัติที่
เป็นชาวปรากฏแก่สาธารณชนและเป็นที่ยทราบ
กันอยู่โดยทั่วไปแล้ว

นี่คือประสบการณ์ส่วนตัวของผมผู้เป็น
สัทธิวิหาริกคนหนึ่ง ในเจ้าประคุณสมเด็จพระ
ญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกล
มหาสังฆปริณายก ที่จังหวัดระยองได้
ได้อยู่ร่วมเหตุการณ์สำคัญครั้งหนึ่งใน
ประวัติศาสตร์ และเป็นโอกาสให้ได้สนอง
พระเดชพระคุณในช่วงแรกของงานพระศพ
ดังที่ได้เล่าสู่กันฟัง